

Zlatko Dizdarević
Hiljadu i druga noć: balkanski ambasador na istoku

Sarajevo: RABIC, 2012., 386 str.

Ima u Jordanu brdo, na krajnjoj sjevernoj granici, odakle se već i Hermon gorje naslućuje, zove se Um Qais. Nestvarna promatračnica s koje se na dlanu vidi tisućljetna povijest Bliskog istoka, razlog i smisao svih ovdašnjih civilizacijskih zemljotresa. Zlatko Dizdarević u knjizi *Hiljadu i druga noć: balkanski ambasador na Istoku* piše da ne pamti da je igdje golim okom obuhvatio toliko povijesti. Rimski Kolosej, amfiteatar, trg, ogromni stubovi i terme „nimfi“. Odatle se vidi okupirani Golan, predstraža Tiberijskog jezera, kažu jedni, ili Galilejskog mora, kako kažu drugi. Podno je rijeka Yarmuk, opet granica, spajanje, razdvajanje, voda. Um Qais nalazi se u Jordanu, preko puta je Sirija, lijevo Izrael, niže Palestina, okupirana Zapadna Obala. Svuda su okolo mitovi. Stare civilizacije Mediterana, Rim, Grčka, Fenicija i Damask, Mojsije i Biblija, Petra i piramide, Palestina i Jeruzalem, Salomon i Herod, David i Golijat, beduini i križari, Arapi, sultani i kalife, al-Azahar i Saladin... Sve su to kamenčići ogromnog mozaika koji nepobitno čini sliku kolijevke ljudske civilizacije. Turistički obilazak ili, ako hoćete, zaobilazak prvenstveno ovisi o političkim vijestima: izraelsko-palestinska priča, libanonski već pomalo tradicionalni zemljotresi, sirijska unutarnja granica, stalno otvoreno iransko koketiranje sa strastima masa u regiji.

Pitanje je možemo li uopće reći koliko danas znamo o Bliskom istoku. Hoće li naši odgovori biti na dobro utabanoj stazi „zapadnih“ shema i diktata? Prije ratova koji su devedesetih godina prošlog stoljeća na ovaj ili na onaj način obilježili živote ljudi na Balkanu normalnim se, između ostaloga, smatralo znanje o drugima. Onda je nastupilo razdoblje praznih fraza i pretakanja „iz šupljeg u prazno“, koje je sa svih strana formalno toliko obuhvatio te iste ljude da se izgubio smisao. Zato je na neki način gotovo očekivano što lokalni novinarski „malci“ podsmješljivo pitaju što je nekada značilo biti stalni dopisnik dnevnih novina iz inozemstva, čemu je to služilo i kome je to trebalo, pored interneta i svih brzih medijskih čudesa. Ovaj naoko bizaran detalj puno govori. Zbog toga, i tisuću i jednog daljnjeg razloga, *Hiljadu i drugu noć* Zlatka Dizdarevića, osim kraćeg uvoda u prvu priču, neću predstavljati prema klasičnoj shemi da je čine 92 priče, odnosno 95 priča kada im se pridruže predgovor, uvodno slovo i pogovor (zasebno je bilješka o piscu), pa dalje redom što se u kojoj priči pripovijeda.

Knjiga počinje pričom „Fleke u zoru“, u kojoj Dizdarević opisuje dolazak u gluhi noćni sat u Hašemitsku Kraljevinu Jordan, u prijestolnicu Aman. Slika *vanisha* na ekranu u hotelskoj sobi u Amanu, neuništivog proizvoda koji rješava sve probleme na svijetu, bila je ista kao slika na ekranu kod kuće, samo što je neki drugi glas na drugom jeziku imitirao istu farsu. Kod novinarskog malca izvjesno bi slijedila ravnodušnost na reklamni spot, no Dizdarević puno toga govori u svega nekoliko riječi: zatečenost, smijeh pa osjećaj srama što se upecao u najgore predrasude, kao i mnogi drugi. Kaže: „Nekada mi se ovo ne bi desilo, zašto sada jeste? Nije li to ipak priča o nama, a ne o njima o kojima, arogantni bez pokrića, ne želimo da znamo ništa. A ima se šta, golema je Arabija. Sve mi se čini da će tu fleku na nama, koje prije nije bilo, teško oprati bilo kakav *vanish*, ni onaj naš, ni ovaj ovdje, isti. Džaba im reklama i u samu zoru, uz mujezina.“

Hiljadu i druga noć može se čitati bez kronološkog reda, od odlaska Zlatka Dizdarevića u Jordan 2008. godine s akreditacijom ambasadora, i u Siriji, Iraku i Libanonu, djelomično na okupiranoj zapadnoj obali rijeke Jordan, u Palestini, do 2012. godine i oproštaja od, kako sam kaže, pomalo čudne novinarsko-diplomatske karijere, u Beirutu uz pjesmu *My way* koju je otpjevao drugar Joe Diverio iz Commodorea, mitskog hotela u kojem je Zlatko kao ratni reporter iz tada sretnog Sarajeva noći provodio za okruglim šankom i sudjelovao u sakupljanju priča o povijesti s dinosaurima novinarstva Robertom Fiskom, Jonathanom Randallom, Thomasom Friedmanom... Svaka priča za sebe izdvaja opise Orijenta, čudesnih predjela, ljudi, gradova, mjesta, vode, hrane, pustinje, biljki, mudrosti, izreka, usporedbi s BiH i Balkanom, a sve su začinjene mirodijama istinskog smijeha, plemenitih pobuda, neskrivene sreće, čudesne mašte, stvarnih strahova, šutnje, tajni, politike i u svemu tome prijeko potrebnog zrna soli – smisla ljudskosti.

Hiljadu i druga noć može se čitati i kao priča o ljudima na Bliskom istoku. Od riječi šankera u lijepom *caféu* u blizini Hamre, bejrutske trgovačke žile kucavice, Mohammađa Mardienyja, vlasnika radnjice Mortabat Shabab, čiji je otac davno došao iz Egipta i donio sa sobom tajnu spravljanja sokova od sirovog voća raznih vrsta (ovaj me je detalj podsjetio na tajnu spravljanja *egipatskog sladoleda* u ulici Vase Miskina u Sarajevu), priče s vlasnikom al-Afganijem o starom raritetnom katancu uz čaj od nane u „magazi“ u Amanu, do priče o Palestinki Raniji al-Abdullah, kraljici Jordana. Knjiga se može čitati i kao priča o „našim“ ljudima ondje koji su naučili „naš“ jezik i o njihovim dojmovima o „nama“. Od Fouada al-Afganija koji je diplomirao novinarstvo u Zagrebu i danas kaže da su mu to bile najljepše godine u životu u „zemlji koju smo voljeli i koja nas je voljela“, šefa ureda za izdavanje vozačkih dozvola u Amanu, očnog liječnika koji je na čistom „našem jeziku“ pričao da je završio fakultet u Zagrebu, praksu u Kragujevcu, pa staž u Sarajevu i rekao, „mi smo vaši koliko i naši“, do 88-godišnjeg Valida Muratovića, rođenog u palestinskoj Haifi, gdje je kasnije upoznao i svoju suprugu, „begovićku“ iz Stoca, nedaleko od Mostara, čije su obitelji davnih 80-ih godina 19. stoljeća krenule u

emigraciju, ne znajući da imperije raseljavaju doseljenike po granicama, krajinama, gurajući ih na isturena stražarska mjesta prema neprijateljima. Muratovići, Rizvanbegovići i ini zaustavili su se nakratko u Turskoj, da bi odatle bili poslani u Palestinu, bili protjerani 1948. nakon podjele Palestine, rata i izraelske okupacije. Nastanili su se na zapadnoj obali rijeke Jordan, tadašnjoj Cisjordaniji. Nakon nove izraelske okupacije iz 1967. došli su na drugu stranu rijeke Jordan, u današnji Jordan. Poučne su riječi starog Valida: „Koliko ste samo srećni što znate ko ste i odakle ste, gdje vam je korijen i šta vam je identitet. I koliko mahnitluka činite igrajući se tim identitetom. Mi više toga nismo. Djeca nam ne znaju odakle su. Nikada nisu vidjela svoju prapostojbinu, pa ni moju rođenu Palestinu, iako za vedrih noći odavde vidimo svjetla Jeruzalema. Onaj jezik ne znaju, a uskoro ih više neće imati ko ni naučiti. Stariji novu priču o bivšoj zemlji ne razumiju, a nama ni jednu državu bivšeg porijekla u novoj zemlji nije uputno pominjati. ‘Bošnjaci’ odavno nismo iako nas tako zovu, Palestinci nismo mada smo tamo rađani u svojim kućama kojih ondje više nema, Jordanci nismo jer smo za njih Palestinci. Zaziru od nas, manjina se većine uvijek i svugdje plaši.“ Poučno je i objašnjenje Dizdarevića kada kaže da su oni pozivom na večeru zapravo silno željeli potvrdu da im sjećanja na identitet nisu nestala, da ipak negdje s nekim i nečim imaju kopču, da im se pokaže da posjeduju korijen. „Čok, kako stari u Hercegovini kažu. A mi, prebogatiji jer znamo ko smo, što smo i da jesmo, zaboravljamo one kojima je prošlost ukradena. Tako je vazda. Bogati često ne znaju šta imaju, a siromašni ih se ne tiču. Pa i kada je ‘samo’ identitet u pitanju. Ne znaš šta si imao dok to ne izgubiš.“ Knjiga se može čitati i kao usporedna priča o „njima“ i „nama“ kroz razne prilike. Od usporedbe Beiruta i Sarajeva, čiste ratne „avangarde“ u odnosu na praiskonski primitivizam tzv. ratovanja u Sarajevu, preko Libanona, za koji autor kaže da je u razdoblju nakon ratova najproduktivniji i poslovno i mentalno, da više tolerancije u zemlji s više ratova nikada i nigdje nije vidio, dok na Balkanu, kad prestane pucanje, rat se nastavlja svim mogućim sredstvima, uz stalno i programski podgrijavanu mržnju i proizvodnju najgorih animoziteta protiv kojih su generacije nemoćne, mržnju koja ne pomaže jer je odraz slabosti i nemoći, straha i nepovjerenja, do priče o spomenicima i njima koji ih čuvaju i nadograđuju stoljećima, a nama kao mjera uspjeha i ponosa rušenje prastarih spomenika ne bi li im se i trag zatro. Knjiga se može čitati i kao priča o unutarnjoj mirnoći kaljenoj na svijesti o sebi i svom prostoru, časti i nevjerojatnoj ljubaznosti kao podršci časti dok se u nju ne dirne, i onda je namrgođenost apsolutni imidž, igri, nadmudrivanju, veselju, „beduinskim idealima“, gardu, lukavosti pustinje i refleksu samoodržanja, pa i kao priča o robovima, tipovima bez lica na bagdaskim *checkpointovima* regrutiranim na Fidžiju, u Čileu, Peruu i tko zna gdje još, o Filipinkama ili Indonežankama, sitnim Azijatkinjama koje služe gazdaricama poput istinskih robinja. Knjiga je priča o istini uz koju se važnije osjećati dobro i kada boli, nego svjesno ismijavati vlastite oči zbog prolaznih ugodnosti. To je kao sevdah: boli, al’ lijepo ti je. Knjiga je priča o nama koji ne vidimo sreću ni kad nam je pod nosom.

Hiljadu i druga noć može se čitati i kao priča o vodi na Bliskom istoku. Od njezine svetosti, ne samo u povijesnom smislu, otkad je Isus kršen u rijeci Jordan, do podatka da je Jordan dramatično četvrti od dna svjetske ljestvice u količini vode po stanovniku i analize stručnjaka u kojoj se kaže da se Jordan nalazi na trećem mjestu u sigurnosnim rizicima uvjetovanim nedostatkom vode. U široj regiji prva je Mauritanija, drugi Kuvajt, iza Jordana je Egipat pa onda Izrael. Stručnjaci u toj velikoj studiji tvrde da je voda već izbila na prvo mjesto faktora svih budućih „nestabilnosti“, ispred nafte koja ipak ima alternativu. Mrtvo more, najdublja poznata depresija na svijetu, izgleda sve manje, a bijeli pojas kristalizirane soli nataložene po rubovima između vode i kamenite obale sve je širi i širi. Razina Mrtvog mora, u kojem nije voda, već prije ljekovita kiselina, opada godišnje gotovo za metar i računice kažu, tog svjetskog i biblijskog čuda neće više biti za samo 50-ak godina. Najveće je i najvažnije izvorište slatke vode u regiji Tiberijsko jezero (Galilejsko more). Sirija već 42 godine pokušava Izrael prinuditi ili privoljeti na povlačenje s okupiranog teritorija Golanske visoravni, a time i s obale ovoga mora (jezera). Golan više nema posebnog smisla za obranu Izraela, napadi i obrane danas se izvode i s tisuću kilometara udaljenosti od cilja, ali voda je već odavno puni smisao priče o Golanu. Baš zbog vode Izrael neće niti milom niti trgovački pristati na rješenja koja traži Sirija – izlaz na Tiberijsko jezero jer je ono „njihovo“. I Egipat je odjednom zategnuo uzde u „vodenoj priči“ s Jordanom. Delegacija pristigla u Aman ispitivala je „moguće loše konzekvence izgradnje planiranog kanala Crveno more-Mrtvo more za Suecki kanal i za ekologiju u Akabskom zaljevu“. U taj zaljev inače teritorijalno izlaze i Jordan i Izrael i Saudijska Arabija i Egipat. Voda je opet postala politika. U vezi s budućim kanalom, što je svjetski, pa i civilizacijski projekt koji treba spašavati prirodu, a Mrtvo more desalinizacijom osigurati novu pitku vodu, ali i nove izvore struje, sada zatežu i Palestinci. Razlozi su buduća preraspodjela nove pitke vode na koju bi oni imali pravo, ali i politički pritisak na Izrael zbog okupacije. Izrael, sa svoje strane, vrši pritisak na Palestince i Jordance pričom da ih desalinizacija vode iz Crvenog mora ne zanima jer im je ta operacija navodno jeftinija na Mediteranu! Palestinci, zauzvrat, ne žele sudjelovati u zajedničkoj trojnoj kandidaturi Mrtvog mora za listu novih sedam svjetskih čuda prirode, što bi svima donijelo bolju poziciju u spašavanju Mrtvog mora od prave smrti. Tako unedogled, dok vrijeme curi, a more isparava. A što se tiče rijeke Jordan, rijeke „pranja grijeha i izbavljenja“, nje, kako kaže Dizdarević, zapravo odavno više nema. Ono što postoji tek je prljavi, više ustajali potok koji se jedva provlači kraj iskopina što ih arheolozi i povjesničari povezuju s dokazima da je mjesto iz legende gdje je Ivan krstio Isusa bilo baš tu. Stručnjaci su izračunali da od svete rijeke do ušća u Mrtvo more dospije sada već manje od 10 posto vode iz izvorišta. Posebna je priča o sustavu vodoopskrbe prastarog grada Petre, kao i o vojniku u vodi do članaka, ispred stražarske kućice pred kapijom, dok je kiša lijevala, koji je raširio ruke prema nebu i razdragan pjevao i pjevao. Bio je toliko moker da mu je bilo svejedno što kiša lije

po njemu. Okrenuo se prema ambasadoru i razdragano vikao: „Kiša pada, gospodine, voda, život, voda... Vidite, koliko divne vode... Kakva sreća, kako je lijepo!“

Hiljadu i druga noć može se čitati i kao priča o šumi na Bliskom istoku. Jordan je nekada bio šumovita zemlja. Onda su došli ambiciozni iz ogromnog vladajućeg Osman-skog Carstva i posjekli bezbrojna stabla kvalitetnog drveta kako bi položili pragove za glasovitu željeznicu Hidžaz i spojili, navodno, imperijalne prijestolnice sa svetim mjestima u Saudijskoj Arabiji. Spajali su zapravo ekonomske i vojne interese juga i sjevera Carstva. Kad je proradila željeznica, koja se malo kasnije spominje i u bajkovitim pričama o mitskom Lorensu, nastavljena je bjesomučna sječa drveća koje je hranilo kotlove pustinjaških lokomotiva. Jordanske šume nisu izdržale, degradirale su, podzemne vode polako su nestajale, a pustinja se proširila nezaustavljivo. Na nešto drugačiji način nestale su lijepe, guste masline po pustim uskim trotoarima Amana. Priča kaže da je ne tako davno neka svjetska organizacija sastavila listu gradova koji „najmanje vole pješake“, na kojoj je Aman zauzeo neslavno mjesto na samom vrhu. S razlogom. Pješaka u ovom gradu, posebno u onom modernom, zapadnom Amanu, smatraju čudom, a u najmanju ruku kreaturom koja ima neki problem čim se upustila u avanturu tumaranja na vlastitim nogama, bez njegova visočanstva automobila. Spomenuta nesretna anketa o „pješacima“ povrijedila je ponos beduina i njihovih potomaka što su zauzeli mjesta u zgradama 21. stoljeća. Moralo se djelovati, odmah. Gradski oci brže-bolje lansirali su projekt „odšumljavanja trotoara“ ili, u prijevodu, čupanja svakog drveta koje je posađeno na ne-mjestu. Službeno je ime operacije bilo „Rehabilitacija trotoara Amana“, a akcija je proglašena strateškom za grad i dignuta na razinu pranja obraza ukaljanog optužbom iz svijeta. U jesen 2010. gradski oci pohvalili su se da je iščupano 60.000 maslina, a „projekt se uspješno nastavlja“. Punu potporu „odšumljavanju“ grada dalo je i Ministarstvo zdravstva koje je objavilo, na temelju „studije“, da su „stabla maslina glavni uzrok alergija od kojih u gradu pati 25-30 posto stanovništva“. Što će ubuduće čuvati pluća, što će održavati kakvu-takvu vlagu u zraku, što će proizvoditi kisik itd., tih studija još nema. Naravno, kaže se, i korijen masline uništavao je pločnike. Odsad više neće. Nova priča od proljeća 2011. tiče se odluke Parlamenta Jordana da odobri izgradnju moderne vojne akademije na prostoru od oko 300.000 m² državne zemlje, uglavnom otkupljene od privatnika. Naravno, nije sporna gradnja akademije, ali jest prostor za nju. Određeno je da ona bude usred šume Barqash, najljepše u Jordanu, u gubernoratu Ajloun, sjeverozapadno od Amana. Kako bi se spomenuta akademija ugnijezdila ondje gdje joj je pristanak potpisao bivši ministar poljoprivrede, a potom odobrenje potvrdio i Parlament, tvrde ekolozi, potrebno je posjeći 2.200 stoljetnih stabala, uglavnom rijetkih vrsta. Mnoga stabla starija su i od pet stotina godina. Cijela rasprava ušla je u fazu druge vrste: velika je sada nervoza onih što su odlučili akademiju graditi baš u stoljetnoj šumi. Naime Jordan je nekad bio zeleno prostranstvo, dio „obećane zemlje“. Stare knjige kažu da je bilo puno šuma, znači bilo je i vode, života,

bujanja. Abdul-Nasser Hayajneh, profesor na Sveučilištu u Jordanu, ekolog, rezignirano je u proljeće 2011. rekao da je „pustoš u prirodi donijela i pustoš u glavama mnogih ljudi. Tu se krug zatvara. Njihovi mentalni dometi su pustinjski... Oni ne znaju šta znači voljeti drvo, šumu i zelenilo“. Posebna je priča o Beirutu u kome se po balkonima na desetom katu i po krovovima nebodera sade palme visoke i deset metara te uzgajaju čitave džungle raslinja i cvijeća. Beirut iz lanjskoga kaosa i rušenja ustaje iz pepela neshvatljivom brzinom. I ponovo miriše.

Hiljadu i druga noć može se čitati i kao priča o pustinji na Bliskom istoku. Kako izdvaja Dizdarević, odlazeći od kuće, uronio je u potpuno novi svijet, čijeg postojanja ondje, u današnjoj situaciji, gotovo da nismo više svjesni. Dan bez svih onih naših podivljalih proizvođača negativne energije božje je davanje. Na 300-tinjak kilometara jugozapadno od Amana i 70-ak sjeverno od Aqabe na Crvenom moru, kaže autor, jedno je od najvećih i najljepših čuda među onima koja je vidio. Pustinja Vadi Ram u Jordanu. Crveni pijesak iz kojega se u nebo dižu okomite tamne litice, vododerine davno nestale rijeke, posebna prelamanja svjetla kroz čestice kvarca i tirkiza na tlu i u zraku, istinski vatromet boja što ga čine dvije tisuće registriranih vrsta raznog divljeg cvijeća, crnih irisa posebno. Opisuje bajramsku noć kraj vatre u Vadi Ramu u malom beduinskom kampu u kojem je, kažu stari, sve potpuno isto kao i kada je britanski pukovnik sa svojim prijateljima ustanicima „poput vjetra jahao ovuda“. Zanočiti i probuditi se ondje ogroman je duhovni dobitak. Velike i važne životne zavrzlake postaju pod onim nepreglednim zvjezdanim svodom malene, prolazne, bitno drugačije nego u interpretaciji nasilne degradiranosti današnjeg života i u tumačenjima onih što su zaduženi da nam objašnjavaju naše sudbine. Teror službenih „istina“ u svemu što se uokolo događa ondje postaje nebitan. Silom nametnutu stvarnost, izmaknuti i sklonjeni u prirodnu čistoću pustinje, počnete lako prepoznavati kao laž. Priča uz vatru u crvenoj pustinji u jesen 2011. završena je emotivnim uzdahom pripovjedača: „Sve ovo što se sad dešava kazuje da je malo ko ovdje naučio storiju o tome ko smo i što smo na svjetskoj mapi. Ljudi još uvijek naivno vjeruju da je nekome tamo stalo do demokracije i slobode za narode u Palestini, Libiji, Siriji, Jemenu, Egiptu, Tunisu, Bahreinu.“ Knjiga je i priča o beduinima u Jordanu, koji danas imaju mobitele i televizore, a pored šatora u pustinji parkirane su im *toyote*, ali malo će ih se radi tih dobrobiti preseliti u grad. Zov pustinje još je uvijek jači od svjetla velegrada. Izazovi pješćanih prostranstava formirali su beduine u potpunoj škrtosti, lojalnosti, u nedostatku izbora i u dramatičnoj svakodnevnoj borbi za preživljavanje. Posebna su tema „ubojstva iz časti“. Riječ je o „pravu“ muškog člana obitelji da ubije sestru, kćer pa i majku kako bi se „oprala čast porodice“ kada ubijena „zgriješi“. O tome kako je zgriješila te je li uopće zgriješila malo se tko pita. Dovoljna je sumnja, glas, trač, sitni sumnjivi znak ili nečija zla dojava. Uvažavanje ove tradicije od strane sudova širom Jordana danas se mijenja korak po korak. Borba za zakon koji će djevojčicama u Jordanu sačuvati djetinjstvo, a brak prepustiti punoljetnima

teška je, još uvijek neizvjesna i mnogo delikatnija nego što to izgleda kroz crno-bijelu optiku sa strane. Nadmudrivanje s tradicijom pustinje izazovna je i opasna rabota. Blještavilo grada ovdje je često tek fatamorgana. Posebna je priča i o vjetru koji miriše na pustinju, o strašnoj bagdadskoj pješčanoj, pustinjskoj oluji koja zatvara oči i potpuno muti um – kao u *Mad Maxu* s Melom Gibsonom, kao i o Jordancu Bahi Othmanu iz Aqabe, dobitniku Oscara za zvuk za film *Avatar*, koji je šunja mjesecima sa svojim klincima s akademije, usred hladnih pustinjskih noći i po najstrašnijoj jari podneva, kako bi snimio zvuk vjetra, let muhe i treptaj pijeska.

Hiljadu i druga noć može se čitati i kao priča o mitskim prijestolnicama Istoka – Damasku i Beirutu, o Bagdadu, Jerihonu, o Svetom gradu, Tel Avivu, o džamiji Umayyad u Damasku, pod čijim su okriljem u krugu od trideset metara grobovi svetog Ivana Krstitelja, jednog od najvećih vladara i vojskovođa u povijesti Islama imenom Salah al-Din Yusuf ibn Ayyub, u svijetu poznatog kao Saladin, koji je pobijedio križare u Jeruzalemu u 12. stoljeću i zabranio osvetu i nasilje nad pobijeđenima, poštivao im križ i zahtijevao to od drugih, te grob Husseina, unuka božjeg poslanika Muhameda, prema predaji šijitizma. Za šijite, posebno one iz Iraka, to je svetište nezaobilaznog značenja, prije Meke i Medine. Knjiga je i priča o Svetom gradu, gradu Krista, Muhameda i Jehove, i najnestašnijem meteorološkom instrumentu koji je autor ikad vidio – velikoj kugli od maslinova drva što visi na lancu, a ispod koje piše: ako baca sjenu, sunčano je, ako zabijeli, zima je i snijeg, ako kapa voda, kišno je. Priča je to o miru u Jeruzalemu, koji je mnogo više mučno sustezanje od nemira nego što je kultura zajedničkog života, priča i o sve više zatvorenih radnji u uskim sokacima grada koji je religijski pupak svijeta, o brojnim puškama s prstom na obaraču uperenim u vas na svakom kontrolnom punktu, o palestinskoj upotrebi riječi *nakba*, u slobodnom prijevodu katastrofa. Knjiga je i priča o ravnatelju izraelske škole u malom mjestu uz granicu s Gazom, koji je učenicima dijelio udžbenik *Učiti istorijska viđenja drugih* u kojem je svaki važniji događaj od 1948. godine, na istoj stranici, bio objašnjen kroz viđenja službenog Izraela, potom kroz viđenja Palestinaca, a između ta dva teksta bio je ostavljen prostor da učenici sami napišu svoje mišljenje na ponuđenu temu. I da o tome razgovaraju. Mišljenja, kaže učitelj, nisu bila baš toliko crno-bijela kako se hoće službeno prikazati. Ministar obrazovanja izraelske Vlade zabranio je upotrebu ove knjige u spomenutoj školi. To je, kaže, protiv akcije jačanja „židovskog identiteta“. Ogorčeni učitelj nije mogao ništa. „Divim se ljudima koji idu glavom kroz zid, posebno kad su u pitanju zidovi mržnje“, kako ih je precizno locirao Rami Elhanan.

Hiljadu i druga noć može se čitati i kao priča o piscima i knjigama koje su Zlatku Dizdareviću pomagale u razumijevanje Bliskog istoka. To su: Mahmoud Darwish, Palestinac koji je napisao „Deklaraciju o nezavisnosti“, knjiga „Žuti vjetar“ izraelskog pisca Davida Grossmana, knjiga „Križari viđeni očima Arapa“ libanonskog pisca Amina Maaloufa, knjiga „Arapski um“ mađarskog Židova Raphaela Pataija, libanonsko-

arapski američki pisac Ameen Rihani, knjiga „Islamistički pokreti“ Muhameda Jusića iz Sarajeva, kulturna knjiga „The Israel Lobby and US Foreign Policy“ i knjiga „dinosaur“ među novinarima Miše Milenkovića „Arapi između juče i sutra“. Knjiga je i priča o izrezbarenim prozorima Damaska u zidu između dva dvorišta koji su služili „za to-rokanje i ogovaranje dokonih žena“, a koji su iseljavanjem ljudi iz stare jezgre u nove četvrti na periferiji grada već desetljećima trajno zatvoreni. Iz starog Damaska, grada unutar ogromnih zidina, procjenjuje se, samo u posljednjih 15-ak godina odselilo je oko 60.000 ljudi. Knjiga je priča o podizanju raznih barijera, o gradnji ogromnog zida unutar okupiranih teritorija koji otkida najbolje komade palestinske zemlje i pripaja ih Izraelu, o velikom gradu Zarki i pojavi neprimjetnih „selafista džihadista“, kako ih ondje zovu, koji su „odjednom“ izašli na sunce i krvavo se potukli sa svakim oko sebe, o psima njuškalicama čije iznajmljivanje godišnje donosi milijune dolara, a koji upotpunjuju bagdaski betonski okoliš gdje te skeniraju i očima i tko zna kakvim sve kamerama i spravama prije nego što im priđeš. Knjiga je i priča o sjećanju na ogroman hrast u parku iza Druge gimnazije u Sarajevu, o riječima smrznutog, a sretnog pisca Čede Kisića iz Sarajeva iz ratne „kafane“ Zlatkove raje: „Bože, što je nama lijepo!“, kao i zvjezdanoj noći pod imenom „Koncert za mir“, ogromnoj noćnoj muzici Mozartove „Male noćne muzike“ u Gazi, kraj obale, o kojoj je Zlatkov drug koji ga je obavještavao o svemu te noći ushićeno kazao: „Bože, kako nam je bilo lijepo!“ Kako kaže Dizdarević, mala ogromna noćna muzika ostat će kao pamćenje na onaj hrast i mog Čedu Kisića, kao nezaborav na nešto toliko normalno, a toliko grandiozno nenormalno. Kvaka je u duši kao jedinici mjere, a ne u šupljem spektaklu.

Knjigu *Hiljadu i druga noć: balkanski ambasador na Istoku* Zlatka Dizdarevića odlikuje jasan stil pisanja, duhovitost te bez sumnje ima neku vrstu umjetničke vrijednosti zbog poetičnosti lijepih jezičnih varijacija, kao i stilskog poigravanja različitim formama, poput Šeherezadinog pripovijedanja okrutnom kalifu Šahrijaru. Knjigom *Hiljadu i druga noć*, nastalom na osnovi tekstova ispisivanih u kolumnama riječkog *Novog lista* za vrijeme boravka u bosansko-hercegovačkoj ambasadi u Amanu, sarajevski novinar i diplomat Zlatko Dizdarević postigao je najmanje to da je očuvao smisao ljudskosti. Knjiga nije za preporuku onima koji su na putu stereotipa, banaliziranja i nametanja neznanja. A svima onima koje istinski zanima Bliski istok najmanje što se može reći jest to da će biti na dobitku ovom knjigom. Možda se ovim pripovijedanjem promijene slušatelji, nađe unutar nje ravnoteža, vrati vjera u ljude i ljubav i nastupi sretnije vrijeme. *Hiljadu i druga noć: balkanski ambasador na Istoku* Zlatka Dizdarevića jest jedinica mjere ljudskosti.

Vesna Ivanović